

Correctievoorschrift HAVO

2009

tijdvak 1

economie

tevens oud programma

economie 1,2

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
- 2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
- 3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.

De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.

- 4 De examiner en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examiner en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examiner. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommiteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommiteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

- 1 De examiner vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examiner en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
  - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
  - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
  - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
  - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
  - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
  - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
  - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
  - 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
  - 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
  - 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
  - 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
  - 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 59 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen is de volgende vakspecifieke regel vastgesteld:

Voor rekenfouten worden geen punten afgetrokken. Wanneer echter de kandidaat bij een berekening kennelijk verzuimd heeft door schatting controle op het antwoord uit te oefenen, wordt voor deze fouten één punt afgetrokken tot een maximum van drie punten voor het hele examen.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opmerking

Algemene regel 3.6 is ook van toepassing als gevraagd wordt een gegeven antwoord toe te lichten, te beschrijven en dergelijke.

Opgave 1

---

1 maximumscore 1

van het aanbod van arbeid

2 maximumscore 2

- beschikbaarheid

Uit de toelichting moet blijken dat het CBS uitsluitend personen registreert die op korte termijn beschikbaar zijn

1

- aantal uren werk

Uit de toelichting moet blijken dat het CBS uitsluitend personen registreert die minimaal 12 uur per week werk zoeken

1

Opmerking

Voor ieder ten onrechte genoemd criterium 1 punt in mindering brengen.

3 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste verklaring is:

Een verklaring waaruit blijkt dat in de zomerperiode de seizoensgebonden werkgelegenheid stijgt, waardoor werklozen (tijdelijk) een baan vinden.

4 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste verklaring is:

Een verklaring waaruit blijkt dat schoolverlaters werkloos zijn volgens de definitie van het CBS, maar zich niet bij het CWI inschrijven omdat zij geen recht op een uitkering hebben.

Opgave 2

---

5 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Een antwoord waaruit blijkt dat arbeidsverdeling tot een stijging van de arbeidsproductiviteit leidt, waardoor dezelfde productie met minder inspanning gerealiseerd kan worden / meer productie kan worden gerealiseerd met dezelfde inspanning (waardoor het inkomen stijgt / de prijzen dalen) en meer behoeften bevredigd kunnen worden.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

6 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

Het netto-inkomen per uur is $100\% - 52\% = 48\%$ van het bruto-inkomen.

bruto-inkomen: $\frac{100}{48} \times \text{€ } 20 = \text{€ } 41,67$

7 maximumscore 2

Voorbeelden van een juist antwoord zijn:

- Een antwoord waaruit blijkt dat hoge belastingtarieven leiden tot hoge loonkosten (per product) en een zwakke internationale concurrentiepositie van Nederland, hetgeen via de export de werkgelegenheid aantast.
- Een antwoord waaruit blijkt dat hoge belastingtarieven leiden tot hoge loonkosten (per product), hetgeen via arbeidsbesparende diepte-investeringen de werkgelegenheid aantast.

8 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Een antwoord waaruit blijkt dat door een stijging van de consumptieve bestedingen de btw-ontvangsten van de overheid kunnen toenemen.

Opgave 3

---

9 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening:

Het bruto jaarloon is gestegen met $\frac{435}{29.000} \times 100\% = 1,5\%$ en dat is een even grote stijging als die van het prijspeil.

10 maximumscore 2

Twee van de onderstaande:

- AOW
- AKW
- AWBZ
- ANW

Opmerking

Voor ieder onjuist antwoord 1 punt in mindering brengen.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

11 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

belastbaar inkomen:	€ 29.435	te betalen belasting en premies:		
schijf 1	<u>€ 16.265</u>		€ 5.433,00	
schijf 2	€ 13.170	40,35% van € 13.170	<u>€ 5.314,10</u>	
• te betalen belastingen en premies volksverzekeringen			€ 10.747,10	1
heffingskortingen			<u>€ 5.215,00</u>	
per saldo te betalen			€ 5.532,10	
• netto jaarinkomen in jaar 2:	€ 29.435,00 – € 5.532,10 = € 23.902,90			1

Opgave 4

12 maximumscore 6

Te beoordelen aspect:

a Het verschil in externe effecten van brandstoffen is correct uitgewerkt.

Te denken valt aan:

De schadelijke milieueffecten bij koolzaadolie zijn kleiner dan bij dieselolie, zodat er minder negatieve externe effecten zijn (en de overheid het gebruik van koolzaadolie niet hoeft af te remmen / kan stimuleren).

b Het gevolg voor de werkgelegenheid is correct uitgewerkt.

Te denken valt aan:

De extra werkgelegenheid die ontstaat bij het ombouwen van dieselmotoren / bij de productie van koolzaad / koolzaadolie.

Het gekozen aspect is correct uitgewerkt.

Te denken valt aan:

- Besparingen op andere milieu-uitgaven omdat milieudoelstellingen door deze maatregel beter gehaald worden / besparing op uitkeringen als gevolg van toenemende werkgelegenheid.
- Extra inkomsten aan loonbelasting als gevolg van de toenemende werkgelegenheid.
- Er wordt rekening gehouden met de welvaart van toekomstige generaties, doordat de grondstoffenvoorraad minder snel uitgeput raakt / er sprake is van een afnemende milieuvervuiling.

Indien de onderdelen van het betoog niet logisch op elkaar aansluiten en/of het gebruikte aantal woorden te veel afwijkt van de eis

-1

Opmerking

Noteer voor elk aspect 0, 1 of 2 punten:

0 → (vrijwel) geheel fout

1 → bij twijfel

2 → (vrijwel) geheel goed

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 5

---

13 maximumscore 2

Twee van de onderstaande voorbeelden van juiste antwoorden:

- Een antwoord waaruit blijkt dat het gaat om rente.
- Een antwoord waaruit blijkt dat het gaat om winst.
- Een antwoord waaruit blijkt dat het gaat om pacht / huur.

14 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Een antwoord waaruit blijkt dat winst een motief / een financieringsbron voor investeringen is, waardoor een stijging van de winst(quote) tot een stijging van de investeringen kan leiden.

15 maximumscore 2

gestegen

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

$$0,737 \times \text{€ } 60,9 \text{ miljard} = \text{€ } 44,88 \text{ miljard}$$

16 maximumscore 2

de bedrijven in de financiële en zakelijke dienstverlening

Een voorbeeld van een juiste verklaring is:

Een verklaring waaruit blijkt dat er in relatief arbeidsintensieve productieprocessen naar verhouding veel arbeid wordt ingezet, waardoor – ondanks de lagere loonkosten per uur – de arbeidskosten een relatief groot deel van de totale toegevoegde waarde vormen.

Opgave 6

---

17 maximumscore 2

Voorbeelden van een juist antwoord zijn:

- de werkloosheid
Een toelichting waaruit blijkt dat een periode van hoogconjunctuur gekenmerkt wordt door stijgende bestedingen en productie, waardoor de werkloosheid (in procenten van de beroepsbevolking) daalt.
- de staatsschuldquote
Een toelichting waaruit blijkt dat een periode van hoogconjunctuur wordt gekenmerkt door een stijging van het bbp die de stijging van de staatsschuld overtreft, waardoor de staatsschuldquote daalt.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

18 maximumscore 2

hoger

Uit de toelichting moet blijken dat in 2001 het verschil tussen de nominale en de reële groei van het bbp groter is dan in 2000.

19 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

totale uitgaven: $16.105 \times 1.000 \times \text{€ } 7.852 = \text{€ } 126.456.460.000$

in % bbp: $\frac{\text{€ } 126.456.460.000}{\text{€ } 465.200.000.000} \times 100\% = 27,2\%$

20 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

$0,957 \times \text{€ } 283,8 \text{ miljard} = \text{€ } 271,6 \text{ miljard}$

21 maximumscore 2

Klaas

Een voorbeeld van een juiste verklaring is:

Een verklaring waaruit blijkt dat de indexcijfers zijn gebaseerd op het EU-gemiddelde van dat jaar, waardoor een vergelijking over de jaren onmogelijk is.

Opgave 7

---

22 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Een antwoord waaruit blijkt dat sportbeoefening tot lagere medische consumptie leidt / tot een lager ziekteverzuim leidt, waardoor op de uitgaven van sociale fondsen wordt bespaard.

23 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat het aantal vrijwilligers tussen 1998 en 2004 is toegenomen.

24 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

de toename van het aantal toeschouwers

Een voorbeeld van een juiste toelichting is:

Een toelichting waaruit blijkt dat toeschouwers entree betalen / spullen kopen in de fanshop.

Opgave 8

---

25 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

$$\text{exportwaarde goederen: } \frac{100}{109,2} \times \text{€ } 253,3 \text{ miljard} = \text{€ } 232,0 \text{ miljard}$$

$$\text{importwaarde goederen} = \text{€ } 200,4 \text{ miljard}$$

$$\text{saldo goederenrekening} = \text{€ } 31,6 \text{ miljard}$$

26 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

$$31,6 + 0,0 - 5,6 = \text{€ } 26,0 \text{ miljard}$$

27 maximumscore 2

groter

Een voorbeeld van een juiste toelichting is:

Een toelichting waaruit blijkt dat door het meetellen van het saldo op de energierekening het overschot op de goederenrekening toeneemt.

28 maximumscore 2

Voorbeelden van een juist antwoord zijn:

- lagere loonkosten (per product)
Een toelichting waaruit blijkt dat (de kostprijs van Nederlandse producten relatief lager wordt waardoor) Nederlandse exportproducten (relatief) goedkoper worden, waardoor de vraag naar exportproducten van Nederland kan toenemen.
- toegenomen economische groei in het buitenland
Een toelichting waaruit blijkt dat toenemende inkomens in het buitenland tot stijgende buitenlandse bestedingen kunnen leiden, waardoor de vraag naar exportproducten van Nederland kan toenemen.

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma WOLF.

Zend de gegevens uiterlijk op 3 juni naar Cito.